

Ersan ERGÜR: "Zəngəzur dəhlizi

TDT və D-8-ə üzv dövlətlər ilə əlaqələrin inkişafına strateji töhfə verəcək"

Türkiyəli ekspert, Ədalət Müdafiəçiləri Assosiasiyasının (ASSAM) Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin vitse-prezidenti Ersan Ergürlə AZƏRTAC-ın eks-klüziv müsahibəsi.

- Zəngəzur dəhlizinin açılması region ölkələri arasında iqtisadi əməkdaşlığa necə təsir edəcək? Bu dəhliz Orta dəhliz kontekstində hansı rol oynayır?

- Zəngəzur dəhlizinin açılması Orta dəhliz kontekstində mühüm rol oynayaraq iqtisadiyyata əhəmiyyətli təsir göstərəcək və region ölkələri arasında əməkdaşlığı gücləndirəcək. Çinin global iqtisadiyyatda öz təsirini göstərmək üçün hazırladığı yeni "İpək yolu" təkcə Çində deyil, həm də yeni ticarət yollarının keçdiyi ölkələrin iqtisadi inkişafına təkan verəcək. Bu kontekstdə Orta dəhliz və onun əsas komponenti olan Zəngəzur dəhlizi Türkiyə ilə Avropa ölkələri arasında fasiləsiz əlaqəni təmin edir. Hazırkı mərhələdə Zəngəzur dəhlizinə qoşulan Orta dəhlizdən D-8-ə üzv ölkələrin, eləcə də regionun müsəlman ölkələrinin, xüsusilə Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) iqtisadi fayda əldə edəcəyini proqnozlaşdırmaq olar. İndi Türkiyə üzərindən Orta və Cənubi Asiya ölkələri ilə tikiləcək ticarət körpüsü həm özümüz üçün qarşılıqlı fayda prinsipinə xidmət edəcək, həm də ötən əsrdə bizi istismar etmək istəyən dövlətlərin qarşısında sədd olacaq. Bu dəhliz boyu yaradılacaq dəmir yolu daşıma marşrutunun iqtisadi töhfəsi qiymətləndirildikdən sonra Zəngəzur dəhlizinin əhəmiyyəti daha aydın görünəcək.

- Zəngəzur dəhlizinin açılması iqtisadi potensial baxımından hansı perspektivlər vəd edir?

- Zəngəzur dəhlizi ilk növbədə Azərbaycan və Türkiyə iqtisadiyyatlarına müsbət töhfə verəcək. Türkiyənin TDT ilə inkişaf etdirmək istədiyi sənayeləşmə, xüsusilə də müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlıq daha aktiv və təhlükəsiz şəkildə həyata keçirilə bilər. Təbii ki, sadəcə Zəngəzur dəhlizinin istifadəyə verilməsi kifayət etməyəcək. Xüsusilə, müvafiq avtomobil və dəmir yolu infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinə də diqqət yetirilməlidir.

- Zəngəzur dəhlizinin Türkiyə və layihədə iştirak edən digər ölkələr üçün strateji əhəmiyyəti nədən ibarətdir? Zəngəzur dəhlizi layihəsinin həyata keçirilməsindən konkret hansı ölkələr faydalana bilər?

- Türkiyə SSRİ-nin dağılmasından sonra Orta Asiyanın türk dövlətləri ilə həmişə iqtisadi və siyasi əlaqələri inkişaf etdirməyə çalışıb. Beləliklə, Zəngəzur dəhlizi tarixi fürsəti, məqsədi reallaşdırmağa imkan verəcək və TDT üzvü olan ölkələr, eləcə də D-8 ölkələri ilə əlaqələrin inkişafına strateji imkanlar yaradacaq. Bu vəziyyət Türkiyə üçün global iqtisadi və siyasi müstəvidə son dərəcə əlverişli mövqenin formalaşmasına töhfə verəcək. İndiyə qədər regional ticarəti Azərbaycan və Gürcüstan üzərindən həyata keçirən Türkiyə bununla da öz qardaş ölkələri hesabına zamanda və məkanda üstünlük qazanacaq. Türkiyə geosiyasi mövqeyinə görə Orta Kəmərlə Yolu layihəsi üçün kritik ölkədir.

- Mövcud geosiyasi vəziyyət fonunda Orta Dəhlizin imkanlarını necə qiymətləndirirsiniz?

- Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatına görə, Çindən Avropaya gedən 10 milyon konteynerin 96 faizi dəniz yolu ilə, qalan 4 faizi isə Şimal dəhlizi adlanan Trans-Sibir dəmir yolu ilə daşınır. Orta Dəhliz Avropa və Asiya arasında Şimal dəhlizindən daha sürətli və daha iqtisadi səmərəli ticarət yoluna çevrilir. Orta dəhliz, həmçinin Türkiyənin liman əlaqələri sayəsində Çin və Mərkəzi Asiyadan Yaxın Şərq, Şimali Afrika və Aralıq dənizi regionuna kommersiya daşımaları üçün əhəmiyyətli imkanlar təqdim edir. Zəngəzur dəhlizini Çindən Avropaya kommersiya marşrutu hesab etsək, Qazaxıstanın, Qırğızıstanın, Özbəkistanın, Türkmənistanın, Azərbaycanın, Gürcüstanın bu layihədən müsbət faydalanacağını görə bilərik. Dənizə çıxışı olmayan Əfqanıstanın Zəngəzur və Orta dəhlizdən faydalanacağını nəzərə alsaq, bunun daha geniş coğrafiyaya hansı iqtisadi fayda gətirəcəyi aydın olur.

- Zəngəzur dəhlizinin reallaşmasından sonra uzunmüddətli geosiyasi vəziyyətdə hansı dəyişikliklər baş verə bilər?

- Zəngəzur dəhlizi sosial, iqtisadi, geosiyasi və geostrateji baxımdan Azərbaycan, Çin və Mərkəzi Asiya, eləcə də Avropanın əlaqəsini asanlaşdırma biləcək layihə hesab olunur. Bu, D-8 ölkələrinin bir-biri ilə problemsiz əlaqə yaratmasına imkan verəcək. Təbii ki, Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan arasında birbaşa əlaqənin yaradılmasının vacibliyini qeyd etməyə bilmərəm. Uzunmüddətli perspektivdə həyata keçiriləcək bu dəhliz sayəsində region əhalisinin rifahı və iqtisadiyyatı yaxşılaşacaq, ölkələr arasında iqtisadi əməkdaşlıq sayəsində gərgin-

lik azalacaq, təhlükəsiz bölgədə yaşamaq imkanı yaranacaq.

- D-8-ə rəsmi daxil olduqdan sonra Azərbaycan üçün hansı perspektivlər açılır?

- Azərbaycanın D-8-ə üzvlüyü son dərəcə mühüm addım kimi qiymətləndirilməlidir. Çünki Orta Asiyanın türk dövlətləri ilə iqtisadi, siyasi və hərbi əməkdaşlığı inkişaf etdirmək istəyən Türkiyə və Azərbaycan bununla da İslam ölkələri arasında əməkdaşlıq qapısına çevrilərək, Orta Asiya türk dövlətlərinin üzünə açılıb. D-8-in məqsədi müsəlman ölkələri arasında əlaqələri yaxşılaşdırmaq və region xalqlarının regional gəlirlərdən istifadəsini təşviq etməkdir. Azərbaycan İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrlə birbaşa əməkdaşlıq etmək imkanı əldə edib. Ümid edirik ki, Azərbaycan və region ölkələri D-8 ölkələrinə qoşulmaqla regional siyasətə təsir etmək üçün lazım olan iqtisadi gücü ən qısa zamanda əldə edə bilərlər.

- D-8 çərçivəsində əməkdaşlığın Azərbaycan və Türkiyə üçün strateji əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

- Türkiyə ilə Azərbaycan arasında tarixi əməkdaşlıq çoxdan qurulub. D-8-ə üzvlük Cənubi Asiyadakı müsəlman dövlətləri, xüsusən də Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv olan ölkələr arasında əməkdaşlığın qapılarını açacaq bir addımdır. İslam ölkələri arasında ticarət əməkdaşlığı Qərb ölkələri ilə müqayisədə zəifdir. Bu rəqəm təxminən 15 faiz təşkil edir. Gələcəkdə Türkiyə D-8 üzvlüyü ilə Yaxın Şərq və Afrikadakı region ölkələrinə açılacaq və beləliklə, Qərbə ötürülən resurslarımız bölgə xalqlarının xidmətinə veriləcək. Bu o deməkdir ki, indi Qərb dövlətləri ilə xaos və müharibədən uzaq, sülh və əmin-amanlıq mühiti yaratmaq məqsədi ilə əməkdaşlıq qurulacaq. Bu, D-8 ölkələrinin əsas fəaliyyət istiqamətləri olan kənd təsərrüfatı, sənaye, enerji, ərzaq və ərzaq təhlükəsizliyi, nəqliyyat və ilk növbədə müdafiə sənayesi sahələrində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi deməkdir.

- Azərbaycanla Türkiyə arasında iqtisadi əməkdaşlığın əsas istiqamətləri hansılardır? İki ölkə arasında iqtisadi əməkdaşlıq çərçivəsində hansı iri layihələr həyata keçirilib?

- Azərbaycan və Türkiyə arasında əməkdaşlığın ən mühüm sahələri müdafiə sənayesi və enerji sahəsidir. Xüsusi vurğulanmalıdır ki, nəqliyyat və digər sahələrdə əməkdaşlıq ən yüksək səviyyədədir. İki ölkə arasında əlaqələrin əsasını Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Trans-Anadolu qaz kəməri və Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti çərçivəsində çoxtərəfli əməkdaşlıq təşkil edir. Bu kontekstdə enerji nəhəngi SOCAR-ın Türkiyədəki investisiyaları heyranətamiz ölçülərə çatıb. Xüsusilə, İstanbul Hava Limanına qoyulan sərmayə və onun Türkiyə vasitəsilə dünya ticarətindəki aktiv rolu bizim üçün son dərəcə diqqətəlayiq görünür. SOCAR 2025-ci ildə Türkiyəyə 7 milyard dollar sərmayə qoyacağını açıqlayıb və gələcək əməkdaşlığın vacibliyini vurğulayıb. Rusiya-Ukrayna müharibəsi Azərbaycan və Türkiyə arasında təbii qaz tədarükünü global prioritet edib. İki ölkə arasında əməkdaşlığın ən mühüm istiqamətlərindən biri şübhəsiz ki, müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlıqdır. Xüsusilə, birgə istehsal sazişləri regional təhlükəsizlik baxımından güc balansını hər iki ölkənin xeyrinə dəyişməyə kömək edəcək. Bunu Azərbaycanda keçirilən ADEX 2024 müdafiə sərgisi çərçivəsində Türkiyə və Azərbaycan müdafiə müəssisələri arasında imzalanmış əməkdaşlıq müqavilələri də təsdiqləyib.

- Türkiyə şirkətləri üçün Azərbaycanda investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində hansı addımlar atılır?

- Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı və daha səmərəli olması üçün Zəngəzur dəhlizinin tezliklə həyata keçirilməsi zəruridir. Xüsusilə, Qarabağ bölgəsinin inkişafı ilə kənd təsərrüfatı, sənayeləşmə, IT-müdafiə sənayesi və turizm sahələrində əməkdaşlıq ölkə daxilində genişlənəcək. Kommersiya investisiyalarını qiymətləndirərkən vurğulanmalıdır ki, ölkə arasında ticarətin və texnologiya transferinin həcmində diqqət yetirməliyə.